

місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності».

Внесення вищезазначених змін до законодавства буде сприяти більш ефективному застосуванню механізму захисту прав співвласників нерухомого майна та унеможливить випадки зловживання повноваженнями щодо захисту прав та інтересів співвласників з боку правління ОСББ, що призведе до зміцнення довіри громадськості до вказаного інституту та його «популяризації».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 року № 2866-III. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 року № 4572-VI. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua>
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua>
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua>
5. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.07.1991 року № 1798-XII. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua>
6. Постанова Верховного Суду від 14.03.2018 року № 815/219/17. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72790911>

*Тищук Наталія Олексіївна,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВЧИНЕННЯ ПРАВОЧИНІВ МАЛОЛІТНІМИ ТА НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ В ІНТЕРНЕТІ ПОЗА МЕЖАМИ ЇХ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ

В умовах інформатизації суспільства, використання інтернет-ресурсів навіть для найпростіших операцій, на практиці виникає багато питань щодо вчинення малолітніми та неповнолітніми особами правочинів поза межами їх дієздатності, правових наслідків такого вчинення та реального забезпечення порушених прав внаслідок такого вчинення.

Крім правочинів, які вчиняються малолітніми та неповнолітніми особами в межах їх цивільної дієздатності, великою є група правочинів, які вчиняються такими особами поза межами їх цивільної дієздатності, тобто поза межами закону. Такі правочини пропонується називати «екстраординарними». Вони

можуть згодом або бути визнані дійсними (погоджені законними представниками таких осіб або визнані дійсними судом) та мати всі правові наслідки, на які були направлені, або ж залишитися недійсними (нікчемними або оспорюваними) та мати відповідні правові наслідки такої недійсності.

Зокрема, якщо малолітня особа вчинила правочин поза межами своєї дієздатності, то такий правочин згодом може бути схвалений батьками такої особи (усиновлювачами) або одним з них, з ким проживає малолітня особа, або опікуном (ч. 1 ст. 221 ЦК України), наслідком чого буде підтвердження дійсності такого правочину. Схвалення такого правочину не вимагає особливої форми вираження. Воно можливе у вигляді пасивної поведінки, тобто незаявлені претензії другій стороні протягом одного місяця з моменту, коли стало відомо про його вчинення.

Також правочин, вчинений малолітньою особою поза межами її дієздатності може бути визнаний дійсним в судовому порядку на вимогу заінтересованої особи, за умови встановлення факту його вчинення на користь малолітньої особи (ч. 2 ст. 221 ЦК України). В даному випадку такий правочин є умовно оспорюваним. Зокрема, умовою є наявність такої заінтересованої особи, яка б подала до суду позов щодо визнання правочину дійсним та доказ корисності вчиненого правочину для малолітньої особи.

Неповнолітня особа, крім дрібних побутових правочинів відповідно до законодавства може вчинити й «інші» правочини самостійно, але за умови наданої згоди батьків (усиновлювачів) або піклувальників, зокрема це правочини щодо: розпорядження грошовими коштами, що внесені повністю або частково іншими особами у фінансову установу на її ім'я; транспортних засобів або нерухомого майна – згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника повинна бути оформлена у письмовій формі та посвідчена нотаріально, а також необхідним є отримання дозволу органу опіки та піклування; інші.

В деяких випадках вчинення правочину неповнолітньою особою передбачає наявність згоди обох батьків, навіть якщо вони спільно не проживають. Разом з тим, ч. 5 ст. 177 СК України передбачено, що за певних умов досить буде згоди й одного з батьків. Як бачимо, це так звані «умовно» дійсні правочини, адже за відсутності згоди законних представників (а в деяких випадках і органу опіки та піклування) такі правочини будуть визнані недійсними.

Якщо ж правочини вчиняються малолітніми та неповнолітніми особами поза межами їх цивільної дієздатності і не погоджуються згодом законними представниками, то мають місце зовсім інші правові наслідки такого вчинення.

Коли мова йде про малолітніх осіб, то ст. 221 ЦК України (ч. 2) передбачено, що у разі відсутності схвалення правочину, вчиненого малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності, він є нікчемним, а отже настають наслідки, передбачені законодавством.

За умови незгоди із вчиненим малолітньою особою правочином батьки (усиновлювачі) або опікун пред'являють свою претензію до іншої сторони в активній формі (у прикладі з покупкою – це повернення товару до магазину та отримання назад витрачених коштів на покупку цього товару). Тобто фактично застосовуються наслідки недійсності правочину, зокрема, двостороння реституція. Разом з тим, така претензія має бути висунута протягом місяця з дня, коли законні представники дізналися про його вчинення. Однак на практиці може виникнути ситуація, коли батьки (опікуни) могли досить довгий час не знати про вчинення малолітньою особою такого правочину. З іншого боку, може мати місце і маніпуляція з боку законних представників, коли вони роблять вигляд, що не знали про вчинення такого правочину і намагаються застосувати до нього наслідки недійсності.

Необхідно зазначити, що наслідки недійсності будуть залежати від того, хто є іншою стороною правочину (малолітня, неповнолітня чи повнолітня особа). Законодавець передбачив наступне:

1) якщо правочин з малолітньою особою вчинила фізична особа з повною цивільною дієздатністю, то вона зобов'язана повернути законним представникам малолітньої особи все те, що вона одержала за таким правочином від останньої, а законні представники малолітньої особи – повертають дієздатній стороні все одержане нею за цим правочином;

2) якщо обома сторонами правочину є малолітні особи, або другою стороною є неповнолітня особа, то кожна з них зобов'язана повернути другій стороні все, що одержала за цим правочином.

Правочини, які вчинені неповнолітніми особами поза межами їх цивільної дієздатності і не схвалені «до» їх вчинення, відповідно до ч. 1 ст. 222 ЦК України можуть бути схвалені батьками (усиновлювачами), піклувальниками «згодом». Така ситуація фактично є аналогічною тій, що розглядалася щодо малолітніх осіб. Разом з тим, враховуючи специфічний вік неповнолітніх, на практиці більше вірогідності того, що законні представники можуть не знати про вчинення такого правочину, і довести момент «коли вони дізналися» буде досить важко.

Окремо законодавець передбачив можливість визнання судом недійсним за позовом заінтересованої особи правочину, вчиненого неповнолітньою особою за межами її цивільної дієздатності без згоди батьків (усиновлювачів),

підкувальників. Отже, такий правочин є оспорюваним і в разі визнання його недійсним судом наступають відповідні правові наслідки. Такі наслідки можуть різнитися з огляду на те, хто є сторонами правочину. Наприклад, якщо обома сторонами недійсного правочину є неповнолітні особи, то кожна з них зобов'язана повернути другій стороні усе одержане нею за цим правочином у натурі, а у разі неможливості такого – відшкодовується його вартість за цінами, які існують на момент відшкодування.

Важливо пам'ятати, що крім загального наслідку недійсності правочину (двосторонньої реституції) можуть виникати й інші наслідки, зокрема, відшкодування завданої шкоди, збитків, моральної шкоди, повернення безпідставно набутого. Законодавець в даному випадку враховує вікові особливості особи, а саме: що малолітня особа не несе відповідальності за завдану нею шкоду (ч. 2 ст. 31 ЦК України), а неповнолітня особа особисто несе цивільну відповідальність (ст. 33 ЦК України), де остання залежить від виду правочину, вчиненого неповнолітньою особою. Якщо порушено договір, вчинений неповнолітньою особою самостійно – то вона самостійно несе відповідальність (відповідно до закону); якщо ж договір було укладено за згодою батьків (усиновлювачів), підкувальника – то особа несе відповідальність самостійно за умови наявності достатнього майна для відшкодування збитків, в іншому випадку – додаткову відповідальність несуть батьки (усиновлювачі) або підкувальник такої особи.

Що ж стосується відшкодування завданих збитків, то відповідно до ст. 1178 ЦК України шкоду, завдану малолітньою особою, відшкодовують її законні представники. Разом з тим, за умови вчинення малолітньою особою (тобто недієдатною) правочину з дієдатною, остання зобов'язана відшкодувати збитки, завдані укладенням такого правочину, якщо у момент його вчинення вона знала або могла знати про вік другої сторони. Натомість неповнолітня особа несе відповідальність за шкоду, завдану нею іншій особі згідно ст. 1179 ЦК України, де передбачено, що така особа відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах, однак якщо у неповнолітньої особи відсутні кошти, достатні для відшкодування, батьки (усиновлювачі) або підкувальник зобов'язані відшкодувати завдані збитки, якщо вони своєю винною поведінкою сприяли вчиненню правочину або втраті майна, яке було предметом правочину (ст. 222 ЦК України).

Отже, наслідками недійсності екстраординарних правочинів буде: визнання факту недійсності як такого, двостороння реституція, відшкодування завданої шкоди та збитків, повернення безпідставно набутого майна без достатньої правової підстави.

Охарактеризовані правочини, вчинені малолітніми та неповнолітніми особами за межами їх цивільної дієздатності в мережі Інтернет, технічно повинні мати ті самі наслідки та порядок визнання їх дійсними/недійсними (залежно від ситуації та віку особи, яка вчинила правочин). Однак на практиці може виникнути безліч додаткових «перепон» на шляху застосування відповідних правових наслідків: можливість батьків контролювати вчинювані дитиною правочини; реальність доведення факту і моменту, коли батьки дізналися про вчинений правочин; достатність доказів для суду за умови електронного вчинення правочину; відсутність обов'язковості перевірки відповідного обсягу дієздатності при вчиненні правочину (на сайті це може бути «галочка», а на відділенні Нової пошти – sms замість документа, який посвідчує особу) тощо. Все це в сукупності свідчить на користь необхідності удосконалення діючого законодавства в регулюванні питань щодо вчинення правочинів малолітніми та неповнолітніми особами через Інтернет.